

להבות אש קודש

לקט מתורתם של קדושי ושרידי השואה

פרשת משפטים¹

נעשה ונשמע לאחר פרשת יתרו להראות כסיפתם של ישראל

ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כ"ד ז')

מדוע הבאת התורה את דברי ישראל 'נעשה ונשמע' הם דוקא בפרשת משפטים ולא בפרשת יתרו בה כתוב ענין מתן תורה? (בפרשת יתרו נאמר רק 'נעשה' (שם י"ט ח') ויענו כל העם ויהיו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה...)

האדמו"ר קלמן קלונמוס מפיאסצנה² זצוק"ל הי"ד בספרו דרך המלך מביא כיסוד לתשובתו העמוקה את דברי הבעש"ט על התפלה שיהודי צריך להיות בהרגשת כסופין ודבקות עליונה בה' יתברך בעת התפלה, ובסיומה להרגיש קושי עצום של התנתקות. בהמשך דבריו ישווה זאת לתחושת ישראל שהיתה לאחר מתן תורה בשמירת הרגשת הדבקות והכסופין. וכך כותב בפרשת משפטים שקלים תרפ"ה, וזלה"ק:

...איתא מהבעש"ט ז"ל (פרשת נח) נס גדול הוא שאדם חי אחר התפילה ולא יצאה נשמתו מגודל הדבקות, עכלה"ק. והנה כמו שהתורה נתנה לכל איש ישראל, ואין לומר על 'ואהבת את ה' אלקיך' או על 'יראת ה' שהיא רק לאנשים גדולים, רק כל איש ישראל צריך לקיימה, ואפילו אם אינו יכול לירא יראה עילאה, על כל פנים יירא יראת העונש. כן גם בדבר הזה של הבעש"ט ז"ל, לא לעצמו בלבד אמר זאת, מפני שהיה באמת בעולם העליון בשעת תפלתו ולא היה מבין איך לא יצאה נשמתו לגמרי, אלא גם לכל איש ישראל אמר זאת הבעש"ט ז"ל, שתפלתו צריכה להיות באופן כזה עד שירגיש כי נס גדול הוא שנשאר חי אחר תפלתו.

כי האיש ישראל צריך להשתוקק ולצפות בכל ה'מעת לעת' ומכל דאגותיו ומכל שבירת ליבו שבכל היום, יתנחם בתפלתו – כשאגיע את התפלה אספר את כל אלה לאבי ומלכי, את כל לבי אשפוך לפניו, והוא יושיעני והוא ישמחני. משל לכן מלך שעוברים עליו הרפתקאות הרבה, ומקוה לאותם הזמנים שנקבעו לו להתראות עם אביו להציע את הכל לפניו ולבקש ממנו ישועה והצלחה. חוץ מן הישועה שפועלת לו התפלה אח"כ, צריך הוא להרגיש תיכף בעת התפלה רפואה והיזוק הלב והנפש. ומי שאינו מרגיש זאת בשעת התפלה, סימן הוא על חלישות בטחונו ואמונתו בה' יתברך ה"ו ובכה יכולתו להושיעהו ה"ו. אבל אין לנו

¹ עריכת הגליון והלימוד בו לקיים מצות בוראי יתברך. לעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש, אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת ר' יהודה ז"ל. חותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה) אשתו זהבה בת ר' אליהו ובנם משה יצחק ז"ל. הרב סיני יצחק הלוי בן הרב שמעון (אדלר) זצ"ל, אהובה לאה בת הרב שמעון יבלחטו"א (קלרמן). יחזקאל ב"ר אפרים שמואל ז"ל ואשתו פייגא סוסה בת ר' יעקב זאב ז"ל (ריבל) אודים מוצלים מאש שלא זכו לזש"ק. הרב חיים קלמן ב"ר נתן נטע (שלנגר) זצ"ל נפטר ללא זש"ק ב"א במרחשון.

לרפואת חנה בת אידיו, רפאל חיים בן חנה אסתר, שמואל דב בן מלכיאלה בתושחי"י.

² ספרו המפורסם הוא 'חובת התלמידים' ספר נפלא הפורש דרכי העליה בעבודת ה' יתברך ובלימוד עפ"י דרכי החסידות הצרופה והטהורה, וזאת מתוך הבנה עמוקה ביותר בכוחות הנפש של בחור צעיר בשנות נעוריו. ספר אחר מפורסם שלו הוא 'אש קודש' (השם ניתן ע"י המוציאים לאור) גליונות שיחות שנכתבו על ידו בשנות השואה עצמן, בהן חרט לדורות דרשותיו ודברותיו לשבתות ולמועדי השנה. בטרם הלך לחייו הגיעה הטמין את הגליונות בכד בתוך האדמה, צירף לו מכתב שאם מישהו ימצאהו ישלחו לאחיו שעלה מפולין והתישב בארץ ישראל (הרב ישעיהו שפירא מכוונה 'האדמו"ר החלוץ' ראה תולדותיו בספר 'האדמו"ר החלוץ' מאת שבתאי דון יחיה, תשכ"ב). מספר שנים לאחר המלחמה נמצא הכד ובו הכתבים המיוחדים, הועברו לארץ ישראל וכאן הם נערכו ונדפסו. הספר דרך המלך נערך עפ"י כתיבות המחבר עצמו, שנתן לתלמידיו להעתיקם, שעלו לארץ ישראל לפני השואה, חלקם כתיבות מתלמידו שעלה בעצומם של ימי השואה הרב אלעזר ביין שעלה עם אביו הרב לייבל ביין. אבל הן חלק קטן מהשיחות שנכתבו. הדברים שהובאו נערכו עפ"י המהדורה החדשה הוצאת פלדהיים ירושלים תשע"א.

לדבר מאנשים כאלה, מפני שכל איש ישראל מאמין בה' יתברך ובוטח בו, ומרגיש תיכף בעת תפלתו את החסד שעשה ה' עמו בתפלתו שנתן לו ממש רפואת הנפש והגוף.

[תיאור נפלא שעובר על האדם בעת מצוקתו]

...החסד שמרגיש הישראל בעת תפלתו, והתקוה שמקוה אליו בכל היום, אינה מפני שמקוה שיחלצוהו ה' מן המיצר בלבד. רק הדבר דומה לחולה רחמנא ליצלן שמתרגש על כל דבר, לא מפני שיש באמת בכל הדברים כדי להתרגז מהם, רק מפני שהוא מרגיש את עצמו לא בטוב, מתגלה מרירותו על כל דבר, וכיוון שנתרפא שב אליו רוחו. כן נפשו של איש ישראל מרה לה על שניתנה ביד העולם, בידי מחשבותיו ונמיותיו, אשר כל אחת מהם מושכתה אל עבר אחר וסוחבתה אל כל פינה גרועה. ודומה הוא כמו מי שנשלך אל בית מרוח בין שיכורים פוחזים וריקים, שכל אחד מהם מושכו ומכריחו שירקד עמו. וכל תקות הנפש היא להגיע אל התפלה להתחזק ולהתרחק על כל פנים בשעה זו מכל מחשבה נטיה ורצון גרוע שאחזו בה, ולעורר את כוחות עצמותה, האמונה בה' והמחשבה והתשוקה אליו יתברך. ובמחשבה מהורה ורצון שלמעלה מכל העולם היא מתרפקת על דודה, ומעומק לבה אומרת: רבוננו של עולם, כבר העברתי כל המחיצות שביני ובינך, ואין לי עתה שום מחשבה ורצון אחר, ולא שום דבר בעולם זולתך, לכן אנא הדביקני בכך רוחא ברוחא, עד שמרגיש האיש ישראל איך שנפשו מושכתו למעלה, אל מי שהוא ומשרתיו מהורים...

[שב לבאר ענין אמירת נעשה ונשמע]

...כעין שאיתא בשם המגיד מקוזניץ [בעהמ"ח עבודת ישראל] זצלה"ה על תשעה באב, שאז לפני החורבן היה יחוד גדול בין הקב"ה וישראל בסוד 'חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך' (יבמות ס"ב ע"ב)³. ולכן אף ש'נעשה ונשמע' ענו עוד קודם קבלת התורה, כתבה זאת התורה לאחר קבלת התורה, כי בקבלת התורה אמרו ישראל 'דבר אתה עמנו' (שמות כ' מ"ז) אל תחשוב שגם אחר קבלת התורה היו ככה, לא, כי כשהרגישו שהם שבים לביתם נתגברה כל כך תשוקתם עד שבאו שוב אל המצב של קודם קבלת התורה של 'נעשה ונשמע', אבל לא שיפול האדם ה"ז אחר תפלתו מכל מצבו הקודם... עכ"ל האדמו"ר מפאסאצנה⁴.

השבון הנפש הנלמד משימת המשפטים לפני האדם

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמַע לְפָנֶיךָ (שמות כ"ד א')

מבאר הרב יהודה סג"ל רוזנר⁵ זצ"ל אב"ד סקעלהיד הי"ד בספרו אמרי יהודה עה"ת בפרשתנו וזלה"ק:

³ להבנת כוונתו בהבאת דברי הגמרא האלו, נלע"ד שבבני יששכר (מאמרי חודש תמוז אב, מאמר ג' צום החמישי, א') ביאר הדברים וזלה"ק: שמעתי בשם הרב הקדוש מוריני הרב ר' פנחס מקוריץ זצוק"ל, על הא דאמרו רז"ל [ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד] בטי' באב נולד בן דוד. הטעם הוא, להיות נשמת משיח בן דוד היא נשמה היותר גבוה וכוללת, ואם כן צריכין ללדיד זאת הנשמה זווג היותר עליון, והנה נוכל להתבונן בענין אהבה גשמיות בעולם הזה כענין אהבת חברים ואיש עם אשתו, בהיותם ביחד לא תוכר כל כך האהבה, משא"כ כשרוצים להיפרד ולהרחיק נדוד לזמן רב אז יתפעלו הנפשות באהבה יתירה אהבה עזה מגודל הגעגועים, ועל כן חייב אדם לפקוד וכו' בשעה שיוצא לדרך [יבמות סב ב], ואם כן תתבונן לפי זה דבשעת הפירוד אז הוא הזווג באהבה יתירה ביותר ומקרי זווג היותר עליון ונולד מזה הנשמה היותר עליונה, על כן להיות בעוה"ר הפירוד בין הדבקים נעשה בתשעה באב, מיקרי בעוה"ר יום יציאה לדרך', נולד מזה הזווג משיח הנשמה היותר עליונה וכוללת, הבן.

ועפ"י תתבונן מה ששמעתי שהקשו תלמידי הרב הקדוש מוה"ר דוב בער זצוק"ל [המגיד ממזריטש] לרשב"א, על הא דאמרו רז"ל [יומא נ"ד ע"א] שמצאו האויבים ביום ההוא את הכרובים כמעט איש וכו' [מלכים א' ז' ל"ו], הלא אמרו רז"ל [ב"ב צ"ט ע"א] שזה לא היה רק בזמן שישראל עושין רצונו של מקום ובהיפך ח"ו הכרובים הופכים פניהם זה מזה, והשיב להם הקדוש הנ"ל, חייב אדם לפקוד וכו' בשעה שיוצא לדרך וכו', ואתה הבן. עכ"ל הבני יששכר זיע"א.

⁴ בברכת 'אהבת עולם' אנו מתפללים: אבינו אב הרחמן... רחם עלינו ותן בליבנו... לשמור ולעשות ולקיים... נראה לענ"ד לבאר כך: הדרגה הגבוהה והחשובה בלימוד התורה היא לשמה בבחינותיה השונות, ועל מנת לעשות. ביעקב אבינו נאמר 'ואביו שמר את הדבר', פירש רש"י 'היה ממתין ומצפה מתי יבוא'. מכאן נלמד לענינו בקיום המצוות שאנו צריכים לצפות להן בבחינת, מתי יגיע לידי ואקיימו. אפשר שברגע קיומה תאבד הרגשת התשוקה והערגה שקדמו לה, לכן אנו מתפללים 'לקיים' כלומר, תפלתנו אינה רק על עצם קיום המצוה בפועל, שזו משמעותה הפשוטה של התפלה, אלא לקיים את הרגשי הכסיפה ולהט הערְגוֹן לקיום המצוה שהיו בעת שהיינו משמרים אותה, דהיינו מצפים לה, וזו היא מעלה נשאה ונכבדה.

⁵ הרב יהודה סג"ל רוזנר (תרל"ד - ו' בסיון שבועות תשי"ד) בצעירותו למד אצל אביו הרב מאיר יששכר בער, ואח"כ אצל הרב שמחה בונם סופר ה'שבט סופר' (נכדו של החת"ם סופר). כבר בילדותו כשלא הבין סוגיה על בוריה כרצונו הטוהר, היה בוכה ומתחנן ומבקש מה' שיאיר עיניו במאור תורתו. היה מברר הלכה ביסודיות עד שהיתה מחוורת כשמלה. בהקדמת ספרו אמרי יהודה סוגיות כתב על החיוב 'ללמוד ההלכות הקבועות וקיימי משרשן. הגם שא"א ללמוד כל הלכה והלכה ממקורה, עכ"פ ההלכות אשר המה שרש ענינים צריך לידע מקורה וסברתה והסברתה, כי לולא זאת כמעט כל הלכה והלכה היא אצל אדם כמו גזירת הכתוב, וא"א לו

עוד יובן ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם, כי ה'דינים' שמתעוררים ורואה האדם אותם צריך שיראה 'לפניהם' מה שהיה מקודם, מה עשה שהביא אותו לידי כך, וזה אשר תשים לפניכם, שיבינו ויחפשו מה היה לפני ה'דינים' ויפשטו במעשיהם. כמאמר חכמינו ז"ל (ברכות ל"ג ע"א) אין הערות ממית אלא החטא ממית, ואז ממילא יתבטלו הדינים ממנו ויתרכו הרחמים והחסדים.

מפרשת 'אם כסף' רמז כשיתוף מדת הרחמים ומדת הדין בגאולה

אִם-כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת-עַמִּי אֶת-הָעֹנִי עִמָּךְ לֹא-תִהְיֶה לוֹ כְּנִשָּׁה לְאִתְּשִׁימוֹן עָלָיו נִשְׂאָה. אִם-חֶבֶל תִּחְבֹּל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד-כִּי יָבֹא הַשֶּׁמֶשׁ תִּשְׁבְּנוּ לוֹ. כִּי הוּא כְסוּתָה כְסוּתוֹ לְבִיָּהּ הוּא שְׂמֹלֶתוֹ לְעֵרֹף בְּמָה יִשְׁפָּב וְהָיָה כִּי-יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי-יִחַן אֲנִי (שמות כ"ב כ"ד-כ"ו)

בספר זכרון יעקב לרב יעקב אלימלך פנעט⁶ זצוק"ל הי"ד (צאצא של המראה יחזקאל הרב יחזקאל פנעט זצוק"ל) כתב בפרשתנו רמז על דרך המוסר וזלה"ק:

א"ל [אפשר לבאר] בדרך רמז, דהנה אמרו חז"ל (שבת ל"א ע"א) שאחת מן השאלות ששואלין את האדם ביום הדין הוא 'צפית לישועה', וע"כ הכונה מי שמצפה לדבר הוא מתכונן איך ובמה יוכל להגיע אל הדבר הזה. כמו"כ בענין הגאולה שמהויבים אנו לצפות ולחכות ולהתכונן איך נוכל להגיע אליה. והנה זאת בודאי לא ישים האדם אל לבו שמגיע לנו מן הדין האושר הגדול וההצלחה הגדולה שיהיה לנו בימות המשיח, כי אם אמנם בני ישראל מקיימים מצוות השם מה שאין כן יתר האומות, עם כל זה נאמר [איוב מ"א ג'] 'מי הקדמני ואשלם' ואינו כביכול חייב לנו כלום כי כבר פרע לנו עבור המצוה שאנו מקיימים, ולבקש יותר שוב הוא בכלל רבית, בפרט אם נשים אל לבינו החטאים שעברנו אשר המה בעוכרינו ומעכבים את הגאולה, וצריכים אנו לשוב עליהם שלא יעכבו את הישועה, וגם אחר התשובה צריכים אנו להתפלל ולבקש ולחנן אל הקב"ה שיגאלינו למען כבוד שמו...

ועל זה ירמזון מ"ק [מקראי קודש] הנ"ל **אם כסף** מלשון נכסוף נכספתי, תלוה מלשון הפעם ילוה אישי אלי, את עמי כלומר עם יתדבק בבני ישראל השתוקקות וחשק נמרץ. את העני הוא מלך המשיח, כאומרם ז"ל (סנהדרין צ"ט) עני ורוכב על המור. עמך כלומר שמלך המשיח יהיה עמכם ויתגלה לכם. לא תהיה לו כנושה כלומר לא תתבעו כאדם התובעו את חובו כי מי הקדמני ואשלם, לא תשימוני עליו נשך כי הקרן כבר נפרע ורבית אין לתבוע, ובפרט אם חבל אם פגם בנפשו ע"י חטאים ופשעים ע"י זה אתה גורם תחבול שלמת רעיך זה הקב"ה כנודע, [שמות רבה יתרו כ"ז א': רעך ורע אביך אל תעזוב (משלי כ"ז י'), רעך זה הקדוש ב"ה כד"א (תהלים קכב) למען אחי ורעי] ובגדים שלו כביכול מבוארים בפייט לראש השנה 'לבושו צדקה מעטתה קנאה' ואמרת ה'כונה ושמעתי שכן איתא בספרי צדיקים דלבוש הוא הסמוך לגוף, ומעטתה הוא בגד היצוץ הנראה לעין כל, ע"כ לבושו כביכול הסמוך לגוף שהוא עצם רצונו יתברך הוא צדקה להיטיב לברואיו, ומעטתה הנראה לבני אדם הוא קנאה, כי אלקים עשה שיראו מלפניו, ולתכלית זה הוא מדת הדין בחינת א-ל קנא ונוקם.

והנה בעת הגאולה ישלמו שתי מדות הללו שיעשה הקב"ה צדקה עם בני ישראל ונטלם וינשאים וירומם קרנם, וכמו כן יעשה נקמה בשונאיהם, ממילא מי שגורם ע"י חטאיו עכוב הגאולה כי מחבל בגדיו של הקב"ה

ליתן מועצות ודעת בשום ענין חדש אשר אינו מפורש כ"כ, איך ידמנו ואיך ומהיכן ילמדנו, ותורה עניה במקום אחד ועשירה במקום אחר וכו', עכ"ל. הקדמה ארוכה ומופלאה.

לכסוף נתמנה לרבנות בסקעלהיד שבהונגריה שם הקים ישיבה ובה העמיד תלמידים גדולים בתורה ויראה, ביניהם הרב אברהם יצחק קאהן זצ"ל לימים אדמו"ר תולדות אהרן בירושלים. הרב יהודה זאב ליבוביץ זצ"ל דמות פלאית שסמוך לראש השנה, בכ"ז באלול יום הסתלקותו. עבר את מדורת האש של השואה ולא זכה לזשי"ק.

דרשותיו אותן נשא העלן על הכתב אך הן מעט מזעיר מכתביו שעלו בלהבות עם מחברם. הדרשה האחרונה שכתבה היא בר"ח אייר תשי"ד כחודש לפני העלותו בסערה עם אשתו הרבנית, בנו הרב שמואל חיים עם זוגות וחמשות ילדיהם.

⁶ הרב יעקב אלימלך פנעט זצוק"ל הי"ד, נינו של המראה יחזקאל (תקופת החת"ם סופר זיע"א), שימש באדמורות בעיר דעש כשלישים וחמש שנה. הובל אל המוקד עם כל משפחתו והוצא להריגה בי"ח בסיון תשי"ד.

כתבים אלו הוצאו ע"י תלמידו דב שפיצר זצ"ל בברוקלין תשי"ג. בדברי פתיחתו מביא מרגלית נאה ששמע מהאדמו"ר רבי ישכר דב מבעלזא זיע"א לפרש דברי (הגמרא) [חז"ל ספרי עקב מ"ז] תחיית המתים מן התורה מנין? שנאמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם, הכונה דע"י שלומדים עם הבנים ותלמידים, נחשב כמו חי, והיינו תחיית המתים – מן התורה, כלומר ע"י התורה. וסיים הקרא כימי השמים על הארץ, דבימים שהוא כבר מתלונן בגנוי מרומים, בשמים ממעל, כאילו הוא על הארץ בין החיים.

כביכול, וזה תחבול שלמת רעיד, ואמר הכתוב עד בא השמש מרם זמן הגאולה שנאמר עליה לעת ערב יהיה אור, תשיבנו לו ע"י תשובה. כי היא כפתה נכתב בה' מדת מלכות על מדת הקנאה ובלשון נקיבה מדת גבורה, היא שמלתו לשון זכר מדת הרחמים. לעורו הסמוך לגוף, עצם רצונו יתברך להיטיב לברואיו. והיה אין והיה אלא שמחה, כי יצעק אלי, בשבילי שהשכינה בגלות, ושמעתי כי הנון אני, ולמעני אעשה לגאלם בב"א. עכ"ל הרב אלימלך פענט זצ"ל הי"ד (נספה עקד"ה י"ח בסיון תש"ד).

לשמור את רמעות העינים לעבודת ה' הרצויה

מִלְאֲתָךְ וְדַמְעָךְ לֹא תֵאָחֵר (כ"ב כ"ה)

מביאים בשם מרן מקאברין זלה"ה בספר כתבי רבי משה מידנר⁷ בפרשתנו וזלה"ק בתרגום:
את ליבך הגדוש והמבקש לשפוך שיח לפני הקב"ה, את הדמעות שאתה שופך לפניו יתברך, כל תמסרם חלילה לאחרי' בפניה זולה לעבר האחר, אלא תשמרם שבל יתראו בפני זר מלבד לפניו יתברך.
בהערות בספר הוסיפו מהספר זכרון קדוש לאדמור מוהרשד"י (הרב שלמה דוד יהושע) זצוק"ל הי"ד וזלה"ק:
מלאתך זו שמחה, שממלא את ליבו, ודמעך זו מרירות, לשון דמעות. לא תאחר, צריך לשמור את זה מאוד שלא ליתן את זה לאחרי' שהיא הסט"א כי בקל מאוד יכול לאבד זאת....

כלה נאה וחסודה – תשובת הכלה ברמז או בגלוי

בְּמַעֲשֵׂה לְבַנְתָּ הַסְפִיר וּבְעֵצֵם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר (שמות כ"ד י')

בספר דרשות מופלא אבני המקום לרב שלמה זלמן עהרנרייך⁸ זצ"ל הי"ד (מאמר י' אבן הרחיים אות ע"ו) כותב וזלה"ק:

בפרק שני כתובות (י"ז ע"א) כיצד מרקדין לפני הכלה, בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה.

⁷ הרב משה מידנר (תר"כ-תר"צ) זלה"ה נכד של היסוד העבודה האדמו"ר אברהם מסלונים הראשון (חיבר גם חסד לאברהם, ביאור למכילתא בשם באר אברהם ועוד). נקרא 'משה' ע"ש הצדיק רבי משה מקוברין זיע"א. אצלו גדל ולמד עד היותו בן כ"ד. בשנים הראשונות לאחר נשואיו התגורר בכפר מידנא סמוך לבריסק, אח"כ עבר לבריסק והתחבב מאוד על ר' חיים מבריסק זצ"ל, קיבל הרבה מדרכו בלימוד. בשנת תרע"ח לאחר מלחמת העולם הראשונה עבר להתגורר בברנוביץ (מקום רבנותו של הרב אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד) שם היה מקום התכנסות גדול של חסידי סלונים. הקים את הישיבה 'תורת חסד' עם האדמורים האחים מוהר"ל ומוהר"א. הישיבה שמשה כעונן הצלה רוחנית באותם ימים קשים של מהפכות ותהפוכות בעיקר בדור הצעיר. בכ"ג במרחשון תר"ץ נפטר. בנו יחידו רבי אברהם עם ילדיו נרצחו על קדוש ה' ולא נותר ממשפחתו זכר. (פרטי תולדותיו נוספים בספר מרביצי תורה מעולם החסידות ח"ג).

אמרותיו ותורתיו אשר יצאו מלב יוקד אש טהרת קודש, כונסו לראשונה בספר זה שיצא לאור בירושלים תשע"ח. לפני כן התבררו שמועותיו בספריהם של אדמורי סלונים, ובדורנו במיוחד בכרכי התיבות שלום.

⁸ הרב שלמה זלמן עהרנרייך זצ"ל הי"ד, רב של קהילת שאמלוויא בהונגריה. כתב ספרים ביניהם שו"ת לחם שלמה, אבן שלמה עה"ת ועוד. לעיני שרפו הגרמנים ימ"ש חבור גדול ומקיף בכתי"ל על מסכת אבות שעמל עליו במשך כ"ה שנים, וכן שני חלקים מכת"ל של חבורו טיול בפרדס, לקוט נפלא בסדר א"ב של דברי דרוש.

חלק שלישי של הספר טיול בפרדס הינו ביאורים נפלאים והרחבות סביב 'אגרת הטיול' (לרב חיים אחי המהר"ל) נערך סופית ע"י המחבר עצמו בעצומה של השואה בשנת תשי"ב, אולם בדרך פלאית ניצל מכליון כפי שאירע לשלשה חלקים אחרים, ונדפס לראשונה בירושלים ע"י בנו הרב יהושע עהרנרייך (תשי"ז). בתשע"ו נדפס מחדש בברוקלין ע"י נינו יחד עם שני כרכים של טיול בפרדס שנתרו מהשריפה הגדולה ונדפסו לראשונה בתרצ"ט. כך השתכרנו בכפלא עצם הדפסת אגרת הטיול, וכן ההרחבות הנפלאות של המחבר אשר עלה בסערה השמיימה בימי השואה בסיוון תשי"ד, עם בני קהלתו.

הספר אבני המקום הינו ספר דרשות מופלא שנדפס לראשונה מכת"ל בשנת תשל"ט, ובמהדורה שניה ממנה נערכו הדברים לעיל בשנת תשפ"ג. בספר שנים עשר דרושים הנושאים בכותרתם את המילה אבן, ובתוספת של מילה המתארת תוכן הדרוש. כגון אבן הראשה עניני בריאת העולם עד האבות, אבן העזר עניני גאולת ישראל, אבן שוהם עניני שבת ומועדים ועוד. הדרושים בלולים ממאמרי חז"ל ומספרי גדולי הדורות בצורה ייחודית מחודשת אך מושתתת על אדני הקודש, כמיטב המסורת של רבני הונגריה שהילכו בדרכו של החת"ם סופר זיע"א בשמירתם הקפדנית על מנהגי הדורות המקודשים מימים ימימה.

אוסף אגרות וכן לקט מכתביו לחנוכה ולשבועות בשם לחם שלמה יצאו לאור בארה"ב במהלך השנים, ניתן לראותם במאגר 'אוצר החכמה'.

נראה לפרש דגם בית שמאי סוברים דמשבחין אותה, אך השבחה הוא נרמז בתיבת 'כלה' גופא, דהנה בסוף פרשת משפטים כתיב 'ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר', וכתבו האבן עזרא והאברבנאל שהאבן ספיר הוא אדום ולא לבן, א"כ אינו מובן מה זה 'לבנת הספיר'?

וכתב הישמחה משה עפ"י מה שכתב בדברי חכמים, כי טבע אבן הספיר שהוא קשה מאוד, אך אם ישימהו בכלי זהב על האש שלשה ימים רצופים תחזור להיות לבנה וזהירה (זוהרת) מאוד עד שתחשב לדיאמנט (יהלום) טוב ומעולה, וזה לבנת הספיר, כששורפין אותו נעשה לבן מאוד וזהיר (זוהר) עד כאן דבריו. והאריך שם בנפלאות...

והנה כל"ה נוטריקון ב'מעשה ל'בנת ה'ספיר, על כן כשמשבחין את הכלה אומרים לה ברמז כל"ה דהיינו ב'מעשה ל'בנת ה'ספיר, והכוונה דיום החופה הוא יום תשובה, ועשתה מן האדום מראה לבן, כמו שכתוב (ישעיהו א' י"ח) אם יהיו הטאיכם כשנים בשלג ילבינו, וכן נוטריקון ב'עצם ה'שמים ל'טהר, דהיינו שמשבחין אותה מאוד, אבל רק ברמז, כי אי אפשר לומר 'כלה נאה וחסודה' בפירוש, כי אם היתה חוגרת וסומא אומרים שקר (כתובות שם), וכן אין יודעים בבירור שעשתה תשובה טהורה, על כן משבחין אותה ברמז בראשי תיבות, ובית הלל אומרים 'כלה נאה וחסודה' משבחין אותה בפירוש. וזהו שאומרים בית שמאי 'כלה כמות שהיא' דהיינו תיבת 'כלה', ואם כן גם לבית שמאי אף שמשבחין אותה אבל אין מוציאין שקר בפיו. עכ"ל הרב שלמה זלמן עהרנרייך זצ"ל הי"ד.

טעם לקריאת מצות עליה לרגל בסמיכות לחודש אדר

בפרשתנו מובאת לראשונה מצות העליה לרגל שמוזכרת פעמים נוספות בתורה. בספר זכר הי"ם לרב חיים יהודה מאיר הגר"ז זצ"ל מבאר זאת עפ"י ההקשר לזמן קריאתה סמוך לחודש אדר או בתחילתו (ולעיתים בראש חודש עצמו) וז"ל:

...הנה ענין העליה לרגל י"ל (יש לבאר) שמביא לידי אחדות, כי ברגל 'חברים כל ישראל', וטומאת ע"ה אינה שייכת ברגל (רמב"ם מטמאי משכה ומושכ פ"א ה"ט) טומאת עם הארץ ברגל כטהורה היא חשובה וכו'. וכן ירושלים לא נתחלקה לשבטים (מגילה כ"ז) והעליה לירושלים מראה על אחדות ישראל ועל היותם נאספים בצותא ומתאחדים באהבת ישראל המביא לידי אהבת המקום כדאיתא בספח"ק (ועיין תוספות בבא בתרא כ"א ע"א ד"ה כי מציין) וזה שנאמר גם בגמרא (הגיגה ב') פומא באחת מעיניו פטור מן הראיה. ואפשר לומר הכונה כי אם אין הוא רואה את הזולת, ורואה רק בעין אחת את עצמו, אז אין חשיבות בעולתו לרגל.

והנה רשעי אומות העולם אינם סובלים אחדות ישראל כמו שפירשו בספח"ק לא תאספון לתת תבן לעם (שמות ה' ז') שכתוב באל"ף ולא כתיב לא תוספון ביו"ד, שהכונה היא שפרעה ציוה לא תאספון שבני ישראל לא יתאספו ולא יתקבצו ביחד, ובפרט ביום השבת שלא עבדו במצרים כדאיתא במדרש שמושה רבינו יעיץ לו לתת להם יום מנוחה אחד בשבת, אז פרעה גזר שלא יתאספו לתת 'תבן' מלשון תבונה, כי בהקבצם יחד בשבת קודש ובמועדי ישראל זה מביא לתבונה כידוע. ובשבת קודש ובמועדי ישראל חשוב מאוד ההתאספות וההתקללות ביחד כדאיתא כבעל הטורים (שמות ל"ה א') ויקהל משה – ואמר ויקהל וכו' רמז בשבתות וימים טובים נקללים לשמוע הדרשה, עיי"ש. ובפרט עפ"י מה שקבלנו מאבותינו ורבותינו הקדושים עפ"י דרך הבעש"ט לקיים מילי דחסידותא, ועפ"י דרך החסידות שנהגים לשבת בצותא בשבת קודש וביום טוב לעבוד ה' בשמחה ודבוק חברים⁹, וזה לא יכול פרעה לסבול וכן המן הרשע כבמדרש רבה

⁹ הרב חיים יהודה מאיר הגר"ז זצ"ל בנו ה'שארית מנחם' הרב מנחם מנדל הגר מוונזניץ, בנו בכורו של ה'אהבת ישראל' רבי ישראל הגר זלה"ה. אביו ה'שארית מנחם' נפטר לפני השואה. נשא לאשה את מרת רייצא ריינמאן אחות של הרב אברהם חיים ריינמאן זצ"ל הי"ד מרת רייצא (כמתואר בתולדות המחבר הרב ריינמאן בספרו על מסכת אבות ויצא פרץ עמי כ"ו, מהדורת תשע"ט. בעמ' כ"ז צילום ההזמנה לחתונתם).

הרב חיים יהודה מאיר שרד בניסי ניסים את התופת בשואה, ואף בסיום החורבן עודד והדריך אנשיו להזהר מאוד באכילה לאחר הרעב האיום שסבלו ממנו במחנות ההשמדה, ורבים קיפחו חייהם בגלל שאכלו לא בצורה נכונה. פגש את אשתו ששרדה את אימי המות במחנות ההשמדה. לאחר שיצא מהמחנות עברו לתקופת מה לארה"ב אך סירב בכל תוקף לקבל כתר האדמורות שבקשו והתחננו שארית הפליטה לעטר את ראשו. ואמר 'איך אתעלה ואכהן פאר אחרי עברו שנות השואה בלי תורה וכלי מעשים וכו'. בשנת תשי"ח עלה לארץ ישראל אך המשיך לסרב לקבל כל עול רבנות שהיא שהוצעה לו. כפף עצמו תחת דודו ה'אמרי חיים' מוונזניץ. בשנת תשכ"ה זכה להעלות את עצמות אביו מאירופה לארץ ישראל, ולקברו באוהל אדמורי ויזיניץ בבני ברק.

בי"א באייר תשכ"ט אותו ביום ההלולא של זקנו רבי נפתלי מרופשיץ בעהמ"ח זרע קודש, בהיותו רק כבן נ"ה החזיר נשמתו לבוראו, ונקבר בסמיכות לאביו. לא זכה להשאיר זשי"ק. דברי התורה בספר שטאספו ונערכו הם זכרו ושמו בעולם. כמ"כ השאיר ספר בכת"י בנושא 'תשובה מאהבה', גם הוא נדפס לאחר פטירתו (תשד"מ).

¹⁰ ראה בפרשת ויחי (להבות אש קודש) ד"ה 'כוחה של אסיפה' דבריו של הרב יצחק ולדשיין זצ"ל הי"ד משיבת נובהרדוק, שפסע בדרך דומה בענין חשיבות ההתאספות יחדיו לעבודת ה' יתברך.

(אסתר ז' י"ד) שאמר ישנו עם אחד מפוזר ומפורד. הדין לשבעא ימים שבתא, חד לתלתין יומין ריש ירהא, בניסן פסחא וכו' וע"כ מהמדרש. ועפ"י גמרא מגילה י"ג ע"ב:] ועושיין כל ימיהם חגים שבת היום, פסח היום, שאז הם זוכים לבינה עילאה...[במדרש רבה הוסף אמר הקב"ה להמן, עין רעה אתה מטיל במועדיהם, הרי אני מפילך לפניהם ומוסיפים להם מועד אחר אלו ימי הפורים. ויודעים אנו שבפורים ריבוי שמחה ודבוק חברים במצוות היום] **וכדברי הגמרא בסוף תענית משנכנס אדר מרבין בשמחה, שבכל החודש מסוגל לחשיג תבונה ודעת כנ"ל של המועדים...**

ולכן פרשה זו [משפטים] הראשונה שמדברת בענין עליה לרגל, נקראת בתחילת חודש אדר בעת שבו בקל אפשר לנצח את אומות העולם, וכאומרים ז"ל (ביצה ט"ו ע"ב) כל מי שיש לו דין עם עכו"ם יערכנה באדר, ומשיגין דעת ותבונה, ומדגישים גדול ענין עליה לרגל לירושלים עיה"ק המסמלת את האחדות, שלא נתחלקה לשבטים [יומא י"ב ע"א] והשיבותה לבני ישראל מביאה טהרה, חברים כל ישראל... עכ"ל הרב חיים יהודה מאיר וצוק"ל, בספרו זכר חיים.

רמזי מוסר מהפרשה

בספר ויאמר משה עה"ת לרב משה יהואל אלימלך רבינוביץ זצ"ל הי"ד האדמו"ר מלברטוב¹¹ כתב בפרשתנו דברי מוסר חודרי לבב, ביניהם:

אַלְקִים לֹא תִקְלָל וְנִשְׂאָ בְעַמְּךָ לֹא תֵאָר (שמות כ"ב כ"ז)

אַלְקִים¹² לֹא תִקְלָל

זהו אזהרה לכל אדם. אלקים – לשון רבנות, תקללה לשון קליל, היפך הכבדות. והיינו שאל יהיה קל בעיני כל אדם, יהיה מי שהוא להתנהג ברבנות, כי לא דבר קטן הוא זה, ואל יחשוב ומה כך כשאתנהג עצמי ברבנות,

לזה מזהיר 'אלקים' שהבחינה 'אלקים' לא תקלל, לא יהיה קל בעיניך לזולל בו לקחתך אף אם אינך ראוי לזה.

וְנִשְׂאָ בְעַמְּךָ לֹא תֵאָר

הרמז בזה למה שאמרו¹³ כל הפורש מן הצבור בעת צרה אינו רואה בנחמת הצבור.

זהו **וְנִשְׂאָ בְעַמְּךָ**, היינו מי שהוא מעלה ומגביה את עצמו מכל כלל ישראל לבלי השתתף בצערם ובעניינם, כי אם גדול בעיני עצמו עד שהוא מפרש ומרומם עצמו מהם או, **לֹא תֵאָר**, היינו לא יזכה לאור הנחמה ולא יאיר באור. ה' יתברך יצילנו מגיאות והתנשאות ונזכה לאורו של משיח עם כל ישראל במהרה.

וְאֵלֵימִלֶּשָׁה אָמַר עֲלֵה אֵל ה' ... וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחֵק (כ"ד א')

הענין בזה, רמז שעיקר ההכנעה והשתחוויה שהוא קבלת עול מלכות שמים הוא מרחוק, כשהאדם מרגיש ורואה בעיני פקוהא גדול רחוק מה' יתברך לרוב גדולתו יתברך שאין לו חקר, זה עיקר ההשתחוויה שאז הוא קבלת עול מלכות שמים שלימה. עכ"ל האדמו"ר מלברטוב הרב משה יהואל אלימלך זצ"ל הי"ד.

¹¹ רבי משה יהואל אלימלך רבינוביץ הי"ד מלברטוב בן רבי נתן דוד מפארצה משושלת ה"יהודי הקדוש", נולד בשנת תרמ"ה. רב צדיק מפורסם, נכדו של ה"דברי בינה" מביאלא וחתנו של דודו רבי ישראל האדמו"ר מגרודזיסק, בעל "אמונת ישראל" משושלת קוזניץ-מוגליצא. הצטיין בויכרון מופלג, ומגיל י"ג זכה לגילויים ומדרגות עליונות והכל לחבר ספרים. תחילה ישב בוורשה, ומשם הפיץ חוברות רבות, בשם "מי אמר" (ראשי תיבות: משה יהואל אלימלך רבינוביץ), שבהן תבע לפתוח את מערכי החינוך החסידי לצורכי הזמן, ולא להצטמצם בסדרי החינוך ובתכנים הישנים בלבד. מונה לאדמו"ר בלברטוב שבאזור לובלין בשנת תר"צ לאחר פטירת אביו. עד מהרה התפרסם וחסידים רבים החלו נוהגים אליו. הוא קירב במיוחד את בני הנוער, וידע לקרב גם את אלו שנתרחקו מעט מעולם החסידות. חסידו, רבי שמעון מזעלינוב [תורתו נלקטה בספר נהרי א"ש] הי"ד היה שולח אליו תלמידים לקבלת הדרכה, ובעקבות כך גבר זרם הבאים אליו. "שטיבלך" של חסידיו נוסדו בוורשה, פארצוב, ליקווא, לנטשנא, זיליחוב, אוסטרוב ועוד. חיבר את הספרים "מאמר שמירת הדעת" (ורשה, תרפ"ז), "אמת ושלוש אהבו" (ורשה, תרפ"ז), "ויאמר משה" על התורה (ורשה, תרפ"ז), "מאמר המדות" (ורשה, תרפ"ז), "וידבר משה" (ורשה תרפ"ז-תרפ"ח), "מחשבות מאירות" (ורשה, תרפ"ח), סידור "עבודת הלב" (ורשה, תרפ"ח), "אמרי טל" (ורשה, תרפ"ח), "ויאמר משה" על משלי ואיוב (ורשה, תר"ץ) ועוד. עם כניסת הצבא הגרמני לפולין, ברח מלברטוב ללובלין, שם נפטרה רעייתו הרבנית חיה מרים. משם המשיך דעמטשבא, שהיתה תחת הכיבוש הרוסי. במוצאי שבת, ביום כיבושה של העיר בידי הגרמנים, הם נכנסו לבית מדרשו ורצחו ביריות את הרבי ואת ילדיו, יצחק חיים ורייזל. נערך עפ"י אתר תורתך לא שכחתי.

¹² רש"י עפ"י סנהדרין (ס"ו ע"א) כתוב וזלה"ק: הרי זו אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין. (באונקלוס תרגם: דיינא לא תקיל...)

¹³ אל תפרוש מן הציבור (אבות ב' ד'). מבאר רבינו עובדיה מברטנורא וזלה"ק: אלא השתתף בצרתם. שכל הפורש מן הציבור אינו רואה בנחמת הציבור (תענית י"א א').

הגליון נלקט ונערך בחסד ה' יתברך ובטובו ע"י יהודה יעקב ברקאי תל ציון כוכב יעקב ע"א 052-6514000 Ybarkai6@gmail.com